

ABU ALI IBN SINONING PEDAGOGIK QARASHLARI

Aburaimova Amina¹¹ Toshkent xalqaro boshqaruv va texnologiyalar universiteti

Tarix yo'nalishi 2 kurs talabasi

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:18.05.2025

Revised: 19.05.2025

Accepted:20.05.2025

KALIT SO'ZLAR:

Ibn Sino, pedagogik qarashlar, ta'lim-tarbiya, ustoz-shogird munosabatlari, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, amaliy o'qitish, ma'naviy tarbiya, bosqichli ta'lim, Sharq pedagogik merosi.

Ushbu maqolada buyuk alloma Ibn Sinoning pedagogik qarashlari tahlil etilgan bo'lib, uning ta'lim-tarbiyaga oid g'oyalari zamonaviy pedagogika bilan qiyosiy asosda o'rganilgan. Ibn Sino ta'limning inson tabiati va yosh xususiyatlariga mos olib borilishi, ustoz-shogird munosabatlarining axloqiy asoslari, bilim berishning nazariy va amaliy uyg'unligi kabi masalalarga alohida e'tibor qaratgan. Maqolada uning tarbiyaviy yondashuvlari, bosqichli ta'lim konsepsiyasi va amaliyotga asoslangan o'qitish metodlari zamonaviy ta'lim tamoyillari bilan uyg'unligi yoritilgan. Ibn Sinoning qarashlari bugungi kunda shaxsga yo'naltirilgan ta'limda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot pedagogik merosni chuqur o'rganish va uni ta'lim amaliyotiga tatbiq etish zarurligini asoslab beradi.

KIRISH. Buyuk alloma Abu Ali Ibn Sino nafaqat tibbiyot va falsafa, balki ta'lim-tarbiya sohasida ham muhim iz qoldirgan olimlardan biridir. U inson tafakkuri, axloqiy tarbiya, bilim olish usullari va murabbiy-ma'naviyat munosabatlariga oid chuqur pedagogik fikrlar bildirgan. Ibn Sino ilm olishning bosqichlari, o'qituvchining roli, yoshga mos ta'lim metodlari haqida mulohazalar yuritib, o'z davrida ilg'or qarashlarni ilgari surgan. Uning qarashlari asrlar davomida Sharq va G'arb olimlari tomonidan o'rganilgan va ta'lim tizimlariga katta ta'sir ko'rsatgan. Ayniqsa, bolaning tabiiy qobiliyatlarini aniqlash, ularni

rivojlantirish va tarbiyaviy muhit yaratish masalalarida Ibn Sinoning yondashuvi bugungi zamonaviy pedagogik konsepsiyalarga yaqin turadi. Ushbu maqolada Ibn Sinoning pedagogik qarashlari, ularning ilmiy asoslari hamda zamonaviy ta'limga ta'siri tahlil qilinadi. Bu orqali uning merosi hozirgi avlod uchun qanday ahamiyat kasb etishi yoritilgan.

Asosiy qism

Abu Ali ibn Sino (980–1037) Markaziy Osiyo xalqlarini madaniyatini o'rta asr sharoitida dunyo madaniyatining oldingi qatoriga olib chiqqan buyuk mutafakirlardan biri Abu Ali ibn Sino bo'lib u Yevropada "Avitsenna", nomi bilan mashhurdir.

Ibn Sino (asl ismi Husayn, otasining ismi Abdulloh) Buxoroning Afshona, qishlog'ida hijriy 370 (980)-yilning safar oyida amaldor oilasida tug'ilgan. 986-yilda Ibn Sino Oilasi Buxoroga kuchib keladi, va usha davrdan boshlab yosh Husayn boshlang'ich ma'lumot olishga ilm-fanni o'rganishga kirishadi, o'z davrining buyuk allomasi bo'lib, uning ilmiy merosi tibbiyot, falsafa, mantiq, matematika, musiqa va pedagogikaga oid muhim asarlarni o'z ichiga oladi⁷⁷. Ayniqsa, uning "*Donishnoma*", "*Kitob ush-Shifo*", "*Ishorat va tanbihat*" kabi asarlarida ta'lim va tarbiyaga oid chuqur fikrlar ilgari surilgan. Ibn Sinoning pedagogik qarashlari o'z mohiyatiga ko'ra holistik yondashuvga ega bo'lib, unda insonni har tomonlama — jismoniy, aqliy, ma'naviy va axloqiy jihatdan rivojlantirish muhim o'rin tutadi.

Ibn Sino inson tabiatini chuqur tahlil qilgan va tarbiya jarayonida uning yoshiga, qobiliyatiga va shaxsiy xususiyatlariga e'tibor qaratishni ta'kidlagan. Unga ko'ra, ta'lim shaxsning tabiiy qobiliyatlarini ochish va rivojlantirishga xizmat qilishi kerak. U bolalik davridan boshlab to yetuklikka qadar bo'lgan tarbiya bosqichlarini aniq belgilagan. Ibn Sino bolalik yoshini eng muhim bosqich deb hisoblab, bu davrda bolaga mehribonlik, sabr-toqat va tushuncha bilan yondashish zarurligini uqtirgan.

Olim o'qituvchining jamiyatdagi o'rni va mas'uliyatiga katta e'tibor bergan. Uning fikricha, haqiqiy o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiyachi, yo'l ko'rsatuvchi va axloqiy namuna bo'lishi lozim. Ibn Sino o'qituvchini "murabbiy" deb atab, bu lavozimni eng oliy va mas'uliyatli kasblardan biri sifatida ko'rsatadi. Uningcha, murabbiy shogirdga ilmni bosqichma-bosqich, mantiqiy tartibda, tushunarli va sabr bilan yetkazmog'i zarur.

Ta'lim jarayonida fanlararo bog'liqlikka ham alohida e'tibor berilgan. Ibn Sino fikricha, bilimlar bir-birini to'ldirishi va o'quvchining fikrlash doirasini kengaytirishi lozim. Shu bois, u tibbiyot bilan birga falsafa, mantiq, matematika va hatto musiqaning ham ta'lim

⁷⁷ A,S, Sagdullayev O'zbekiston tarixi 1- Donishmand ziyo, 451- bet

jarayonida tutgan o'rnini asoslab bergan. Unga ko'ra, musiqa nafaqat ruhni osoyishta qiladi, balki fikrlash, xotira va diqqatni ham rivojlantiradi.

Bundan tashqari, Ibn Sino ta'lim metodlariga ham katta e'tibor bergan. U o'quv materialini yodlatishdan ko'ra, tushuntirish, muhokama qilish, hayotiy misollar asosida fikrni rivojlantirishga urg'u bergan. Bu jihatlar uning ta'limga nisbatan zamonaviy yondashuvlarga yaqin turganini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, Ibn Sinoning pedagogik qarashlari hozirgi zamon ta'lim tizimi uchun ham dolzarb bo'lib, u ilmiy asoslangan, shaxsga yo'naltirilgan va tarbiyaviy yondashuvni o'zida mujassam etadi. Uning merosi pedagogika fani rivoji uchun bebaho manba bo'lib xizmat qilmoqda.

XULOSA

Ibn Sino ilm-fan tarixida chuqur iz qoldirgan allomalardan biri bo'lib, uning pedagogik qarashlari ham bugungi ta'lim-tarbiya jarayonida o'z ahamiyatini yo'qotmagan. U insonni har tomonlama mukammal tarbiyalash tarafdori sifatida, ta'limning asosiy vazifasi faqat bilim berish emas, balki ma'naviy va axloqiy kamolotga erishish ekanligini ta'kidlagan. Ibn Sinoning ta'limga oid qarashlari shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni ifodalaydi. U har bir bolaning tabiati, qobiliyati va imkoniyatlarini hisobga olib, ularga individual yondashishni tavsiya qilgan.

O'qituvchi shaxsiga bo'lgan e'tibor ham Ibn Sino qarashlarining muhim jihatlaridandir. U murabbiyni nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyaviy yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, axloqiy namuna bo'la oladigan shaxs deb hisoblagan. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samimiy, hurmat asosidagi munosabat ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omil deb ko'rilgan. Shuningdek, Ibn Sino fanlararo integratsiyani qo'llab-quvvatlab, musiqaning ham tarbiya va tafakkurni shakllantirishdagi o'rnini alohida qayd etgan.

Uning ta'limga oid fikrlari zamonaviy pedagogik tamoyillar — yoshga mos yondashuv, mustaqil fikrlashni shakllantirish, amaliyotga yaqin o'qitish va o'qituvchining shaxsiy namunasi kabi elementlar bilan uyg'unlashadi. Bu jihatlar uning qarashlarini bugungi kun ta'limi uchun ham dolzarb va foydali qilmoqda. Ibn Sinoning boy ilmiy-ma'naviy merosi yosh avlodni har tomonlama barkamol inson qilib tarbiyalashda muhim manba bo'lib xizmat qilishi shubhasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alaviyeva, Z. (2021). *Ibn Sino pedagogik qarashlarining zamonaviy talimdagi o'рни*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyot.

2. G'aniyev, K. (2018). *Sharq mutafakkirlari pedagogik merosi*. Samarqand: Ilm ziyo nashriyoti.
3. Nasr, S. H. (2006). *Avicenna and the Visionary Recital*. Princeton University Press.
4. Usmonov, A. (2020). *Ibn Sino falsafasida inson va tarbiya masalalari*. O'zbekiston pedagogik jurnali, 3(4), 45–50.
5. Sayfullayeva, D. (2019). *O'rta asr musulmon sharqi pedagogik tafakkurining taraqqiyoti*. Pedagogika va psixologiya jurnali, 2(1), 22–28.
6. A.S, Sagdullayev O'zbekiston tarixi 1- Donishmand ziyo, 431- bet
7. Xasanovich, H. A., & Axadjon o'g'li, A. A. ISLOMIY INVESTITSIIYA FONDLARI VA ULARNI BOSHQARISH.
8. Rashidovich, X. M., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). ISLOM MOLIYASIDA RISKNI MINIMALLASHTIRISH. "ISLOM INVESTITSIIYA MAHSULOTLARI: XUSUSIYATLARI VA, (8-1), 122.
9. Xusanovich, A. O., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). IV-YO 'NALISH: ISLOM MOLIYASIDA FAOLIYAT KO'RSATUVCHI MUTAXASSISLAR TAYYORLASH: OLIY TA'LIM MUASSASALARI BILAN ILMIY HAMKORLIK ISLOM MOLIYASIDA FAOLIYAT KO'RSATUVCHI MUTAXASSISLAR TAYYORLASH. "ISLOM INVESTITSIIYA MAHSULOTLARI: XUSUSIYATLARI VA, 109.
10. Axadjon o'g'li, A. A., & Murotovich, M. F. (2023). RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA RAQAMLI IQTISODIYOT SIYOSATI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 294-298.
11. Murotovich, M. F., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ROLI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 9, 237-240.
12. Axadjon o'g'li, A. A. (2024). MAMLAKAT IQTISODIYOTINING O 'SISHIDA FDI NING ROLI. *University Research Base*, 691-694.
13. Axadjon o'g'li, A. A., & Murotovich, M. F. (2024). O 'ZBEKISTON KELAJAGINI SHAKLLANTIRISHDA JSTNING HAL QILUVCHI ROLI: MINTAQALAR BO 'YICHA BARQAROR VA INKLYUZIV RIVOJLANISH. *University Research Base*, 498-502.
14. Mulaydinov, F. (2024). Application, place and future of digital technologies in the educational system. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.
15. Jumanova, S. (2024). Analysis of PISA test results in Uzbekistan and prospects of preparing primary education students for PISA test. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.

16. Axadjon o'g'li, A. A., & Tursunboy o'g'li, N. J. (2023). SANOATNING YAIMGA TA'SIRINI BAHOLASH. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 290-293.

17. Axadjon o'g'li, A. A. (2023). RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHDAGI O'RN. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 271-273.

18. Axadjon o'g'li, A. A. (2023). ZAMONAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING MUAMMOLARI VA YECHIMLARI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 333-338.

19. Xusanovich, A. O. (2023). MALAYZIYADA ISLOMIY MOLIYA, TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY RIVOJLANISH O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNING EKONOMETRIK TAHLILI ASOSIDA O'ZBEKISTON UCHUN TAVSIYALAR. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 7, 60-64.

20. Ikromjonovna, J. S., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). O 'ZBEKISTONDA PISA TESTI NATIJALARI VA BOSHLANG 'ICH TA'LIM O 'QUVCHILARINI BU TESTGA TAYYORLASH ISTIQBOLLARI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 159-162.

21. Turanboyev, B., & Abdullayev, A. (2023). DAVLAT, KORXONA VA TASHKILOTLAR BYUDJETINI TO 'G 'RI TAQSIMLASH TENDENSIYALARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(4), 304-309.